

2012. november 20. - **A letartóztatássorozat része volt a hadműveletnek** Gőz József írja: - Egy időben azzal, hogy a Szovjetunió 1956. november 4-én hadüzenet nélkül támadást indított Magyarország ellen, működésbe lépett a szovjet állambiztonsági szolgálat, a KGB titkos akciója is. Már ezen a vasárnapon elkezdtek a magyar forradalomban exponált személyek deportálását Kárpátaljára. A művelet november közepén érte el tetőfokát, amikor egy nap alatt 136 új letartóztatott érkezett az ungvári börtönbe. A mintegy ezer embert érintő letartóztatás-sorozat része volt a hadműveletnek. Az akciót a Kárpátalján e célra létrehozott politikai főhadiszállás irányította, amely még jóval a forradalom leverése után is szervezte a forradalmárok elfogását és megbüntetésének előkészítését. Az ungvári II. Rákóczi Ferenc Magyar Főiskola kutatói számára felhasználhatóvá vált titkos iratok abból a mintegy 30 kötetnyi, több ezer oldalas anyagból valók, amelyeket Ukrajna Állambiztonsági Hivatalának (ma: Ukrán Nemzetbiztonsági Hivatal) archívumában őriznek. A pártvezetők megmondták, hogy kik azok, akiket el kell vinni. Félelmetes kép alakult ki arról, hogy milyen volt 1956-ban, ha egy birodalom visszavágott. A deportálások már november 4-én megkezdődtek. Az első között vitték el a záhonyi állomásfőnököt és egyik beosztottját, akiknek tevékenysége szálla volt a megszállók szemében. Ugyanis az ottani vasutasok figyelmeztették először a magyar kormányt, még jóval november 4. előtt, hogy mennek ugyan kifelé a szovjet tankokkal teli szerelvények, de jóval többen igyekeznek befelé. Egyszerűen arról volt szó, hogy a Magyarországról színleg távozó harckocsikat a Szovjetunió területén visszafordították. A záhonyiak egyébként korábban is karakánul viselkedtek. Egy vasutast például - még 1956 előtt - kémkedésért ítélték el, mert feljegyzéseket készített arról, hogy hány vagon ment kifelé az országból, és hány jött befelé. (Akkoriban járta az a vicc, amely szerint kifelé majd' megszakad a megterhelt szerelvény, és ezt dohogja a mozdony: disz-nó-zsír, disz-nó-zsír, míg befelé könnyen szalad: kutya-f.sza, kutya-f.sza...) Ahogy teltek-múltak a napok, egyre több deportált került ki Magyarországról. A fő cél az volt, hogy elfogásukkal biztosítsák: a majdani felelősségre vonás előtt ne tudjanak elmenekülni az érintettek. A letartóztatások vezérelve abban foglalható össze, hogy lehetőleg mindenkit kapjanak el, aki részt vett a harcokban. Ez sokszor úgy történt, hogy a bevonuló csapatok elfogták az adott település vagy megye teljes forradalmi bizottmányát, majd az invázió után visszamerészkedő korábbi pártvezetők megmondták, hogy kik azok, akiket el kell vinni. Debrecenben például a vármegyeházán foglyul ejtett bizottmányi tagokhoz behoztak egy korábban a szovjet repülőtérré menekült pártvezetőt, aki az épület pincéjében fogvatartottak közül sorra rámutatott azokra, akiket aztán elhurcoltak. A foglyok nevét oroszosan rögzítették. Persze, mint minden hasonló akcióban, itt is voltak melléfogások, például elvitték a budapesti Nyugati pályaudvar összes takarítónőjét vagy a tatabányai vajúrtanulókat is. Az egyik deportálási névjegyzékben 846 név szerepel, a legtöbben (59 százalék) 18-25 év közöttiek voltak. Kilenc százalékuk 18 éven aluli, fiatalok. A nők száma 23 volt, hozzájuk sorolandó egy 13 és négy 14 éves lány is. A legtöbb elhurcolt (549) Budapestről került ki, a fővárost Veszprém követte 87 emberrel. Záhonytól Szombathelyig összesen 13 város lakói tűnnek fel a listákon. A deportálási névsorokban sok érdekesség figyelhető meg ezen kívül is. A foglyok nevét oroszosan úgy rögzítették, hogy a teljes név után birtokraggal odaírták az apja keresztnévét (otcsesztvo) is, imígy: Kovács László Andrásé. (Az ungvári börtönben már jobban tudtak magyarul, az ő listájukon ez már úgy szerepelt, hogy Kovács László, apja neve Kovács András.) Beírták a születési helyet és a lakcímet is. A deportáltak listáját több forrásból állították össze a kutatók, így a számok nem egészen pontosak. Az

említett névjegyzéken szereplők közül 329-et az ungvári börtönbe szállítottak, 463-at a még távolabbi Sztrijbe, míg 54-et azonnal visszairányítottak Magyarországra. A megszálló hatóságok ugyanis olyanokat is Ukrajnába vittek, akikről már az érkezéskor kiderült, hogy tévedésből kerülhettek a listára. Nem kímélték azokat sem, akik a Magyar Dolgozók Pártja tagjai voltak. Egy deportált később elmondta, hogy ő volt az egyetlen pártonkívüli a csoportban... A névsorok egyébként nem tartalmazzák minden ember nevét: mint az már lenni szokott, a diktatúrák slampossága itt is hatott. A többféle lista más-más személyekről árulkodik, becsléssel ezer körülire tehető a deportáltak száma. Papírfecnikre írt értesítéseket dobtak ki a vagonokból. A deportálások tényét nem verték nagydobra, mégis rövid időn belül szájról-szájra terjedt a hír: viszik kifelé az embereket a Szovjetunióba. A deportáltak környezete előtt nem lehetett eltitkolni, és nem is lehetett szépíteni a dolgot, hiszen mindössze 11 évre voltunk a "málenkij robotba" történt elhurcolásoktól. A marhavagonokban, ponyvás teherautókban utaztatott emberek papírfecnikre írt értesítéseket dobtak ki a lakott helyek közelében. A magyar hatóságok végig tagadták, hogy tudtak volna a deportálásokról, de ez a dokumentumok tükrében egyértelműen hazugság volt. A Veszprémbe visszaküldött forradalmárok iratanyagából például kiderül, hogy a megyei börtön egyik tisztje írásban igazolta, hogy átvette a foglyokat egy szovjet alezredestől: "A fenti 30, azaz harminc személyt és személyi okmányait átvettem. A kísérő személyzet és a fogva tartásuk alatt az őrző személyzet ellen kifogást, panaszt nem emeltek." (Azt próbálták volna meg!) A deportált embereket kopaszra nyírták, és kihallgatták őket a forradalom napjai alatt végzett tevékenységükről. E kihallgatásoknak durva volt a hangnemük, de kínzásokról, verésekről nem számoltak be a visszatértek. Azokról a kísérletekről viszont sokan beszéltek, hogy valóltan eseményeket tartalmazó jegyzőkönyveket akartak velük aláírni. A tolmácsolást kárpátaljai magyarok látták el, sokszor úgy fordítva le a deportáltak által elmondottakat, hogy azok csak a legszükségesebb mértékben terheljék őket. Ez a megoldás természetesen nem jöhetett számításba akkor, amikor magyar ÁVH-sok is részt vettek a vallatásban. Nyíregyházáról és a határ közeli városokból negyven ávós és pártfunkcionárius menekült ki ugyanis korábban, amikor égni kezdett talpuk alatt a talaj. Egy nyíregyházi tiszt a menekülése előtt cédulán kérte itt maradó beosztottait, hogy az ügynöklistára nagyon vigyázzanak, nehogy nyilvánosságra kerüljön... Az egyre inkább nyilvánvaló letartóztatási műveletre fokozatosan fény derült, és egyre több tiltakozás hangzott el ellene. A záhonyi vállalatok munkástanácsai már november 15-én nyomtatékosan kérték a kormányt, hogy hozassa vissza a városból elhurcoltakat. Mivel a KGB által kitűzött cél, a felelősségre vonások megalapozása megvalósult, a visszaszállítás az év végéig meg is történt. 1957. január elején már mindenkit visszaadtak a magyar hatóságok kezébe. Az már egy másik történet, hányan kaptak sok évi börtönt a kommunizmus nagy országába történt "kirándulásuk" után.